

Camus napsütése – újratöltve

Lajtos Nóra beszélgetése Tóth Erzsébettel az elmúlt húsz év olvasmányélményeiről

2005-ben jelent meg Camus napsütése címmel Tóth Erzsébet első prózakötete, és mint olyan, természetesen nagy érdeklődésre tartott számot. De mindig így van ez, ha egy költő prózával áll elő. A Camus napsütése valójában egy Olvasókönyv, ez is van feltüntetve alcímként, ugyanis az 1998 és 2004 közötti olvasmányélményeiről ad benne számot esszé formájában a szerző. A hatvankét esszé hetvenegy könyvet vesz sorba, s ahogyan egy alanyi költőtől azt elvárhatni, szubjektív hangon szólal meg bennük. A fókuszban természetesen a magyar és világirodalomból válogatott könyvek állnak, ugyanakkor ez a fókusz szétszóródik, és olyan aktuális kérdésekre, napi hírekre, környezeti hatásokra is kiterjed, amelyektől igazán szerethető könyvvé válik ez a kötet.

Tóth Erzsébet azóta öt másik prózakötettel és tíz verseskötettel ajándékozta meg olvasóit. De hogy őt az elmúlt húsz évben milyen olvasmányok szórakoztatták, mely szerzők műveivel tudott hatékony, esetleg „megtermékenyítő” párbeszédet folytatni, erről kérdezem az idén Balassi-émlékkarddal kitüntetett Tóth Erzsébet József Attila-, Magyarország Babérkoszorúja-, Prima-díjas költőt.

► **Nem tagadom, nincs könnyű dolgod, sem a hely, sem az idő tekintetében. Helyen azt értem, hogy most nem a folyóiratokban megjelent írásaidból kell szemeztetned, és nem hat, hanem húsz évet átölelve. Talán nem is lehetséges ilyen időtávlatban gondolkodni, hiszen ha nincs naplóbéli lenyomata, hogy épp mit olvastál, akkor csak az emlékezés rostáján fennmaradt olvasmányélményekre tud az ember támaszkodni. Az idő ugyanakkor kiváló szűrő is tud lenni... Mondanál nekem három amolyan TOP3-as könyvet, amelyek dobogósak nálad az elmúlt húsz évből?**

► Húsz év, harminc, ötven, száz év? Magány? Olvasás? Tágabbra kell húzni az időhorizontot. A pillanatnyilag nálam örök klasszikus Szilágyi István regénye, a *Kő hull apadó kútba*. Mellé mindenképpen felzárkózott Százaz Miklós Györgytől a *Lovak a ködben*. A könyvek is, mint szárnyas lovak, úsznak velünk a ködben, csattognak mellettünk. Nem feledkezhetem el Terék Annáról, aki az utóbbi évek igazi meglepetése nálam. A költők közül kiemelkedik a háború tragikus élményéből szőtt káprázatos verseivel. Sokat várok tőle. Ő a harmadik tehát. Egyébként olyan bizonytalan, hullámzó a kortárs irodalom léte velünk, és ítéletet alkotni nehéz. Például a nagyon dicsért, beharangozott könyveket nem olvasom el rögtön, várok három-négy évet, míg lecsillapodnak a hullámok. Ami az idén szenzáció, jövőre esetleg nem mond semmit.

► **Hogy segítsék egy kicsit, ha ugyan ez segítségül szolgál: nézzük először a magyar irodalmat. Az igen termékeny Zalán Tibor pályatársadnak például minden könyvét sikerült beszerezned, elolvasnod? 2005-ben még csak a *Papírváros* első részéről tudtál beszámolni, azaz rögtön a pentalógiája indulásáról, amelyet 2026-ban fejez be Zalán, akivel a mai napig igen jó barátságot ápoltok. Szoktatok egyébként egymásnak könyveket ajánlani?**

✓ Zalán olyan sokat ír, hogy nemrég jutott el a tudatomig, a felét sem olvastam az életművének. Ő egy jelenség volt, már a belépésével, az egyik legjobb barátom. Csoda, hogy még élünk. Sajnos ritkán tudunk beszélgetni igazán, de az egyik alapköltőm, bár egészen másféle utakon indultunk el. Ez így van rendjén.

➤ A Litera 2013-as Netnaplóján olvasom tőled: „Nem tehetjük a gyökereinket sehova. Oravecz Imre regénye is erről szól, ezért olyan szívfájdítóan keserű. Kitéphetjük a gyökereinket, de akkor már búcsút inthetünk magunknak. Már nem mi leszünk azok, akik élünk. Gyökértelenek, hazátlanok leszünk, és a fiaink is azok lesznek. Idomulnak csak az új környezethez, mert élni kell, máshol, mert a haza nem engedte, hogy ott éljenek. Így múlik el a haza.” Ha jól gondolom, *A rög gyermekei* második részére, a *Kaliforniai fűjre* gondoltál, amikor ezeket a sorokat írtad. Beszélgetésünk során említetted Oravecz frissen megjelent *Alkonynaplóját*, zseniális műnek nevezted... Milyen más prózát vagy verseskötetet állítanál esetleg párba Oravecz *Alkonynaplója* mellé?

✓ Érdekes, éppen pár hete olvasgatom, ízlelgetem nagy örömmel lancu Laura legújabb, nagyon különleges könyvét, az *Olvasmány az éjszaka cselekedeteiből*-t. Ritka kincse született a magyar irodalomnak. Életkorából következik, hogy mások a távlatok nála, egy fiatal lány készül otthagyni szüleit, szeretteit, a felnevelő tájat, mert tudja, hogy az ő útja másfelé vezet. Ez fájdalmas, de gyönyörűen van megörökítve az egyik emberi alapkérdés: a haza elhagyása. Oravecz már egész életművet hozott létre ebből, nemzedékek, történelmek bonyodalmai közepette.

➤ A Nobel-díjas török Orhan Pamukot kedvenc íróid között tartod számon. Tudom, hogy azonnal beszerezted 2023-ban megjelent regénykatedrálisát, a hatszáz oldalas *A pestis éjszakáit*. Egy Pamuk-rajongót nyilván nem tántoríthat el a terjedelem, de vajon a téma sem?

✓ Nem tudtam *A pestis éjszakáit* végigolvasni, mert a bőrömön éreztem a rettenetes káoszt, amiben élünk, amikor senki nem tud semmit. De Pamuk már beleírta magát a lelkivilágomba, szemléletembe, és megvan benne az a varázs, ami csak a nagy írók sajátja.

➤ Minden évben a különböző orgánumokban fel-felüti a fejét az adott év sikerkönyvlistája. Egy kicsit korábbra lépek most vissza, mert ennek írásos nyoma is van. 2019 januárjában az Origo.hu-n jelent meg egy igen erős interjú veled Brezán Ellával. Már az interjú címe is sokatmondó: „Lehetett volna belőlem is egy irodalmi celeb.” A *budapestiséged* miatt gondold ezt főképp? Mert a Litera-netnaplódban célzol arra is, hogy vidékiként sokkal nehezebb „kitörni”, avagy „betörni” az Irodalomba (értsd: kánonformálóvá válni). Akkor a Magyar Narancs 2018. évi könyvlistájáról Krasznahorkait vetted csak fel. Micsoda írói érzéssel, hiszen ő lett az idei irodalmi Nobel-díjasunk. A te listád, és ezek szerint ezek is a kedvenc olvasmányaidat tartalmazó könyvespolcodon állnak sorban: Kontra Ferenc: *Az álom hídja*; Oravecz Imre: *Ókontri*, Király Farkas: *Sortűz*; Nagy Zsuka: *Pigment*; Csender Levente: *Örök utca*; Temesi Ferenc: *49/49*; Ferenczes István: *Veszedelemről álmodom*; Fekete Vince: *Szárnyvonal*. Hogyan emlékszel vissza ezekre az olvasmányélményeidre?

✓ Megvannak, ha nem is mind olyan élesen, mint akkor, amikor a kezembe kerültek. Ez teljesen véletlenszerű, mert olyannyira atomizálódott az irodalom, hogy mindenki csak a maga köreit olvassa tovább.

➤ Nemcsak a *Camus napsütésében*, hanem *A macskám Pasolinit olvas* (Nap Kiadó, 2019) című esszékötettedben is hírt adsz arról, milyen könyvek kerülnek kezed ügyébe, amelyek aztán nem hagynak nyugodni. Vannak-e olyan olvasmányaid, amelyekről egy másik jut eszedbe? Egyet hadd idézzek példaként: Kontra Fe-

renc 1998-as regénye, *Az álom hídjá* Reményik Sándor trianoni verseit, a *Végvári* verseket idézték fel benned. És tudnál-e arra példát hozni, hogy konkrét olvasott mű ihlette valamely versedet?

✔ Inkább egy filmre emlékszem, Andrzej Wajda *Katyn* című filmjére, amit muszáj volt versben is megörökítenem. Egyébként a filmek nagyon-nagyon befolyásoltak írás közben, a verscímek és sok utalás bizonyítja ezt.

✔ Nagy örömmel olvasom a középnemzedék névsorát: Csenger Levente, Fekete Vince, Király Farkas, Nagy Zsuka... Vagy máshol Acsai Rolandot, Iancu Laurát is előszeretettel emlegeted. Kiket hagytam még ki, akikben látsz potenciális költői-írói erőt? Akik még tudják, hogy a versírásnak izzadságszaga van, a prózaírásnak szintén, hogy magához „az íráshoz csönd kell” (A Vörös Postakocsi Online, 2019, Nagy Zsuka-interjú)...

✔ Nem tudok ma sem másokat csatolni ehhez a névsorhoz. Persze hiányosak az ismereteim, én is inkább neveket keresek, mint könyvcímeket. Akinek neve van nálam, azt bármikor újraolvasom. Például Nagy Koppány Zsolt, vagy régebről Pollágh Péter, Sopotnik Zoltán, akik szinte „testvérek” már. Amennyi időm van még, már inkább csak újraolvasásra használom. Borges! Benne sohasem csalódom, nem untat, élvezettel olvasom mindig.

✔ Egy Csontos Jánossal folytatott beszélgetésedet (*Galaxis minden költő*) azzal zártad, hogy csodálkozol, ha díjat kapsz, és nagyon örülsz neki, de mindig ott moco-rog benned a kisördög, a félsz: vajon méltó vagy-e rá, nem kérik-e vissza. Úgy hiszem, teljes nyugalommal élhetsz efelől: jó helyre került az idei Balassi-emlékkard, mellyel az életedet és munkásságodat egyaránt megvédehdted. Szeretettel gratulálok, s kívánok hozzá erős karokat és még számos kardsuhintás érzetű olvasmányélményt!

GVÁRDIÁN FERENC, Hommage à Egry József II., 2012, terrakotta (samott), 77x44x15 cm;

In memoriam Kovács László II., 2011, terrakotta (samott), 48x33x18 cm;

Vajda Lajos II., 2010, terrakotta (samott), 46x32x17 cm

